

Sun Tzu's lessen voor de westerse militaire strategie

J.F.W. van Angeren, MA - kolonel van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

De westerse militaire strategie, gebaseerd op het denken van Carl von Clausewitz, wordt gekenmerkt door haar concentratie op het gevecht, en dan vooral in de context van een 'totale oorlog' scenario. Deze strategie is erg fysiek georiënteerd en heeft als doel de tegenstander op het slagveld te bevechten. De meeste deskundigen echter zijn het erover eens dat toekomstige oorlogen van beperkter aard zullen zijn en zich minder uitsluitend op het gevecht zullen richten.

Het Aziatische, meer in het bijzonder het Chinese, strategisch denken is ooit beschreven door Sun Tzu en is onder meer in de praktijk gebracht door Mao Tze Tung.¹ In afwijking van de westerse militaire strategie kenmerkt de Chinese strategie zich door aandacht voor het voorkómen van het gevecht en voor misleiding. De nadruk ligt op psychologische elementen en het doel is niet sterker, maar slimmer zijn dan de tegenstander, en diens interne harmonie uit balans brengen. Daarmee wil men het geweldsniveau gedurende een oorlog beperkt houden.

* De auteur is hoofd Opleidingen KLu van het Instituut Defensie Leergangen (IDL) te Den Haag.

¹ Hoewel de nadruk in dit artikel ligt op het Chinese gedachtegoed, treft men een soortgelijke manier van denken aan in vrijwel de gehele Oost-Aziatische regio.

Portret van Sun Tzu (Uit: 'The Art of Strategy')

Als de aanname correct is dat kleinschaliger conflicten in de nabije toekomst zullen overheersen, dan passen Sun Tzu's ideeën beter bij de toekomstige behoefte van de westerse strategieën. Daarom moeten zij Sun Tzu's ideeën toevoegen aan hun gedachtegoed bij hun voorbereiding op potentiële conflicten.

De erfenis van Carl von Clausewitz

De negentiende-eeuwse militaire denkers, zoals Carl von Clausewitz, hebben grote invloed gehad op de westerse manier van oorlogvoeren. Clausewitz' idee over oorlog was erg fysiek. De definitie van de militaire

doelstelling omschrijft hij in zijn boek *Vom Kriege* als 'het verslaan van de vijand'.² De kern van zijn idee was om te starten met het vinden van het – zogenaamde – 'zwaartepunt'.³

Hij beschrijft dat zwaartepunt als 'een centrum van kracht en beweging waarvan alles afhangt'.⁴ Vervolgens moet volgens hem 'op dit zwaartepunt van de tegenstander (...) alle energie worden gericht'.⁵ Daarom onderkent hij in essentie maar één vorm van oorlog: het gevecht. Hij schrijft hierover het volgende.

*Oorlog in zijn werkelijke betekenis is strijd; want strijd is het enig werkzame principe in de veelzijdige activiteit die men in algemene zin oorlog noemt.*⁶

Hij vindt dus dat het gevecht het enige werkzame deel is van een oorlog.⁷ Clausewitz baseerde zijn uitspraken over de overheersende betekenis van het voeren van het gevecht op zijn referentiekader: de Napoleontische vorm van oorlogvoering, dus op totale oorlog. Aangezien nadien, tijdens de negentiende en het grootste deel van de twintigste eeuw, het karakter van de oorlog inderdaad 'totaal' was, was deze Clausewitziaanse benadering erg bruikbaar. Daarom ook werd het met recht in die periode binnen de militaire strategie toegepast.

² 'Niederwerfung des Feindes': Carl von Clausewitz - Vom Kriege, Ferd. Dümmlers Verlag, Bonn, 1966, p. 873.

³ 'Schwerpunkt': Ibid, p. 887; vaak gebruiken we de Engelse uitdrukking 'centre of gravity'.

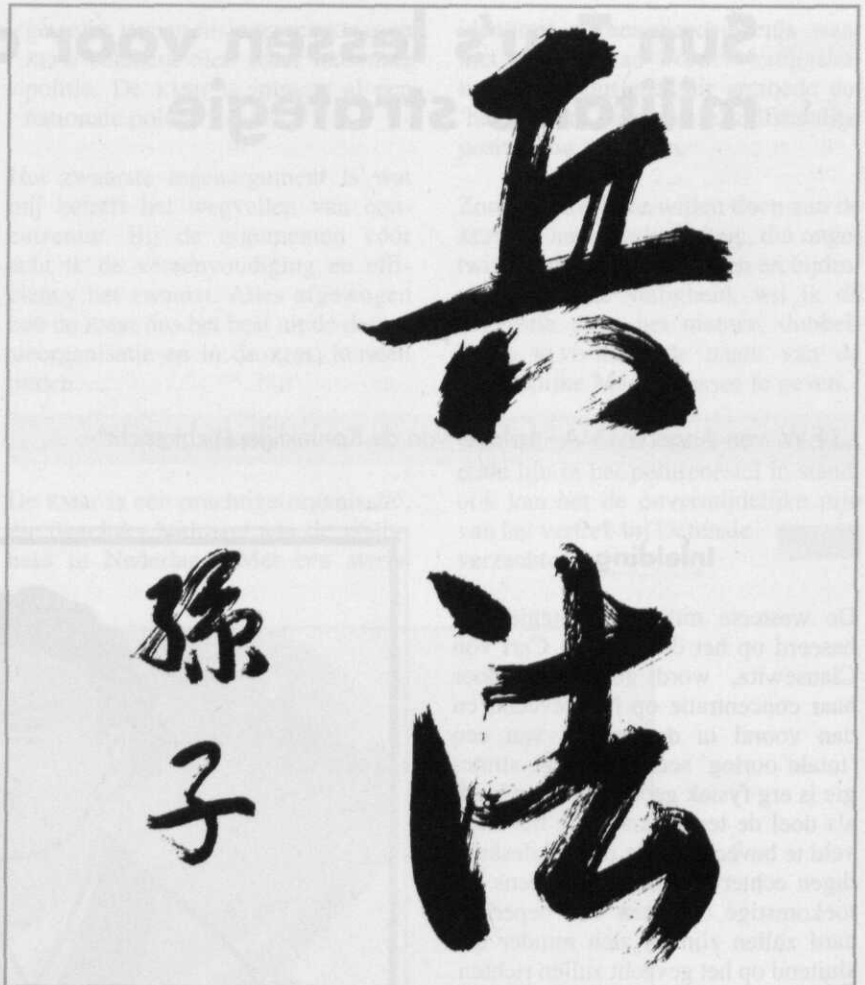
⁴ 'ein Zentrum der Kraft und Bewegung, von welchem das Ganze abhängt'. Ibid, p. 874.

⁵ 'auf diesen Schwerpunkt des Gegners muß der gesammelte Stoß aller Kräfte gerichtet sein'. Ibid.

⁶ 'Krieg in seiner eigentlichen Bedeutung ist Kampf; denn Kampf ist allein das wirksame Prinzip in der mannigfaltigen Tätigkeit, die man in der weiteren Bedeutung Krieg nennt.' Ibid, p. 167.

⁷ 'Das Gefecht ist die einzige Wirksamkeit im Kriege'. Ibid, p. 123.

⁸ Vaak gebruiken we hiervoor de Engelse term: 'limited war'.

'The Art of Strategy' (titelblad)

Maar, moderne westerse strategen onderkennen dat het karakter van de oorlogvoering in toenemende mate verschuift in de richting van – wat we tegenwoordig noemen – 'beperkte oorlog'.⁸

De strategie van Sun Tzu en Mao Tze Tung

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog maken steeds meer landen of partijen gebruik van de strategie die is gebruikt door de Chinese leider Mao Tze-Tung. Dat geldt in het bijzonder voor kleinere en zwakkere partijen, die zich ervan bewust zijn dat zij geen kans hebben op het slagveld. Mao's strategie had een beperkt karakter en paste niet in de directe en 'strijdgedreven' benadering van het

Westen. Men kan ongestraft aannemen dat het dit voor Westerlingen vreemde karakter van Mao's strategie was, dat haar zo succesvol maakte in conflicten met een sterkere tegenpartij.

Het is bekend dat Mao erg beïnvloed is door Sun Tzu, de oude Chinese strateeg, die meer dan driehonderd jaar voor Christus leefde, en aan wie het boek *Ping Fa* (De kunst van het oorlogvoeren) wordt toegeschreven. Niet alleen heeft Mao Sun Tzu's boek gelezen, beiden hadden ook dezelfde culturele achtergrond. Daarom begreep Mao goed wat Sun Tzu's denken had bepaald. Ook voelde Mao daardoor intuïtief het belang aan van enige kenmerken van de Chinese cultuur, enerzijds het denken over *orde* en *harmonie*, anderzijds de *cyclische tijdopvatting*.

Orde en Harmonie

Kenners van de Chinese cultuur zijn het overer eens dat in die cultuur alles met alles is verbonden en wel op een zeer geordende wijze. Dientengevolge is in China 'het doel van iemands bestaan [...] te pogen een situatie van harmonie te scheppen en te handhaven, tussen alle factoren die zijn omgeving bepalen'.⁹

Als gevolg hiervan is de hele Chinese beschaving doortrokken van de begrippen orde en harmonie. Sociale, psychologische en politieke ordening is het ideaal van de Chinese maatschappij. Dus zijn orde en harmonie – in Sun Tzu's idee – onlosmakelijk verbonden met welke vorm van orga-

nisatie dan ook. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat dit ook geldt voor de militaire organisatie en de manier waarop in de militaire organisatie wordt gedacht en gehandeld.

Cyclische tijdopvatting

Mao deelde met Sun Tzu nog een ander belangrijk cultureel element, de notie van 'tijd'. In de Chinese beleving is tijd cyclisch en opgebouwd uit losse, lange eenheden. Tijd is een tijdperk; in het denken van de mens zijn verleden, heden en toekomst tegelijk aanwezig. Met het oog op dit idee over het begrip tijd bestaat er geen haast om dingen in een oogwenk te

doen. Met andere woorden, deze notie van tijd scheidt rust en geduld.

En dat geeft de gelegenheid om zaken goed te overdenken en te berekenen. En, indien er een goed plan voor wordt gemaakt, kun je verrassing gebruiken als een belangrijk instrument. Dat heeft geleid tot een Chinese benadering waarbij het inzetten van mensen en middelen in een gevecht veel minder belangrijk is dan de keuze voor het beste moment om de strijd aan te binden. Dientengevolge is het belangrijkste Chinese militair-strategische doel: indien een gevecht niet kan worden voorkomen, bereid dan het juiste moment van dat gevecht goed voor. Daardoor zal de strijd snel zijn en worden catastrofale, onwinbare en langdurige gevechten voorkomen.¹⁰

Het is duidelijk dat Sun Tzu zijn *Ping Fa* heeft gebaseerd op zijn Chinese wereldbeschouwing. In het eerste hoofdstuk bepaalt hij de teneur al. Hij begint te beschrijven hoe belangrijk het is om inschattingen en plannen te maken. Zijn advies om te beginnen met berekeningen past perfect bij zijn idee dat het maken van plannen van de grootst mogelijke betekenis voor een militaire commandant. En bij het maken van die inschattingen onderkent Sun Tzu 'morele invloed' als de eerste van vijf fundamentele factoren die men in beschouwing moet nemen bij het bestuderen van de context waarin oorlog plaatsvindt. Hij schrijft: 'Met morele invloed bedoel ik dat wat ervoor zorgt dat mensen *in harmonie* zijn met hun leiders'.¹¹ Dit duidt erop dat Sun Tzu zijn strategie baseert op goede berekeningen die op hun beurt

THE DIVINE WEB

There are Five Uses of Intelligence:

There is Local Intelligence;
There is Inside Intelligence;
There is Counterintelligence;
There is Deadly Intelligence;
There is Secure Intelligence.

When the Five Intelligences all occur together
And none know of the method,
This is called the Divine Web.
It is the treasure of the Ruler.

Local Intelligence is Using natives to show the way.

Inside Intelligence is Using others' officials to show the way.

Counterintelligence is Using the opponent's Intelligence to show the way.

Deadly Intelligence is Working to deceive outwardly.
We knowingly direct the Intelligence and pass it on to the opponent.

Secure Intelligence is falsifying reports.

Hence, in the Work of the Entire Force,
Nothing should be as favorably regarded as Intelligence;
Nothing should be as generously rewarded as Intelligence;
Nothing should be as confidential as the Work of Intelligence.

Intelligence cannot be employed without enlightenment and intuition.
Intelligence cannot be used without humanity and generosity.
The Work of Intelligence cannot succeed without subtlety and ingeniousness.

Subtly, very subtly,
Nowhere neglect the Use of Intelligence.

But if the Work of Intelligence has not yet begun,
Then those who discuss it beforehand, and those who listen,
Are both dangerous.

The Divine Web (Uit: 'The Art of Strategy')

⁹ Frans Osinga - *When Systems Collide; Adaptability, the Complexity Paradigm and Strategic Theory*. Essay, 25 March 1999, p. 30.

¹⁰ Deze beschrijving is gebaseerd op Laure Paquette, 'Strategy and Time in Clausewitz's 'On War' and in Sun Tzu's 'The Art of War', in *Comparative Strategy*, Volume 10. UK: Taylor & Francis, 1991.

¹¹ Sun Tzu - *The Art of War*. Vertaald en met een introductie van Samuel B. Griffith, Oxford, Oxford University Press, 1971, p. 64.

vooral zijn gericht op handhaving van de eigen harmonie maar, vanzelfsprekend, ook op de verstoreng van de harmonie van de tegenstander.

Misleiding

'Cheng' en 'Ch'i'

Voor het verstoren van de innerlijke harmonie van de tegenstander tijdens een conflict is, volgens Sun Tzu, misleiding het belangrijkste middel. Hij beweert: 'De gehele oorlogvoering is gebaseerd op misleiding'.¹² Hij gebruikt het concept van misleiding door een heel subtiele toepassing van afwisselend – wat hij noemt – normale en buitengewone krachten, in de Chinese taal *Cheng* en *Ch'i*. Zoals Samuel Griffith uitlegt in een noot in zijn vertaling van *Ping Fa*,

*Het concept dat wordt uitgedrukt door Cheng ('normaal' of 'direct') en Ch'i ('buitengewoon' of 'indirect') is van het allergrootste belang. De normale (Cheng) kracht fixeert de vijand en leidt hem af; de buitengewone (Ch'i) krachten werken wanneer en waar hun inslag niet wordt verwacht. Indien de vijand een Ch'i manoeuvre ervaart en erop reageert teneinde het te neutraliseren, dan wordt de manoeuvre automatisch een Cheng kracht.*¹³

Dit vergt nog wel enige toelichting. Een *Cheng* aanval vindt vaak plaats waar hij wordt verwacht. Het is dus een 'normale', directe aanval, zoals wij die ook kennen in de westerse manier van oorlogvoeren. Onderwijl wordt echter een *Ch'i* aanval ingezet. Deze vindt plaats op een onverwachte plaats en tijd. Deze *Ch'i* aanval zal effectiever zijn, vanwege het verrassingseffect. De tegenstander is geschokt door de verrassende *Ch'i* aanval en

¹² Ibid, p. 66.

¹³ Ibid, p. 91.

¹⁴ Ibid, p. 77.

¹⁵ Summer, Harry G. Jr. - *On Strategy, a critical analysis of the Vietnam War*. Presidio Press, Novato, CA, 1982, p. 1.

¹⁶ Ibid.

zal zich ertegen willen verdedigen. Hij concentreert zich hierop en zijn troepen worden erdoor gebonden.

In wezen wordt dan de *Ch'i* aanval een conventionele dreiging en kan dientengevolge worden beschouwd als een *Cheng* aanval. Maar dan komt de volgende *Ch'i* aanval, op een andere, wederom onverwachte tijd en plaats. De tegenstander zal zich daar weer tegen moeten verdedigen en dus zijn concentratie moeten verleggen. Sun Tzu beschouwt het voortdurend op het verkeerde been zetten van de tegenstander door het afwisselend gebruik van *Cheng* en *Ch'i* krachten als de ultieme vorm van misleiding.

Geringe inspanning

Voordeel van deze aanpak voor de aanvaller is dat hij maar een geringe inspanning hoeft te leveren om de *Ch'i* aanvallen uit te voeren. Hij kan dit proces dus zonder veel moeite steeds weer herhalen, zowel op grote als op kleine schaal.

De verdediger daarentegen weet niet hoe intensief de aanval is. Hij kan zich dus niet permitteren om het potentieel waarmee hij verdedigt te beperken. Hij zal voortdurend keuzes moeten maken en loopt een groot risico het overzicht kwijt te raken, in verwarring te worden gebracht en dus de harmonie binnen zijn organisatie te verliezen. Door de verstoorte harmonie binnen de organisatie zal uiteindelijk zijn structuur ineenstorten.

Het gaat er dus om dat door het ondernemen van zijn organisatie zijn vermogen tot vechten wordt uitgehold. Als dat vermogen is verdwenen resteert er slechts capitulatie. Let wel, ook in de westerse strategie kennen we directe en indirecte aanvallen. Verrassingsaanvallen zijn ook in het Westen gemeengoed en worden gezien als uiterst effectief. Maar het is het afwisselend gebruik van directe en indirecte aanvallen, met het primaire doel verwarring te stichten, dat bijzonder is aan de Chinese benadering.

Overwinnen zonder vernietigen

Het afwisselend gebruik van *Cheng* en

Ch'i krachten resulteert uiteindelijk dus in een overwinning. Vernietiging van de vijandelijke strijdkrachten volgens het Clausewitziaanse model is hiervoor helemaal niet nodig. De oorlog wordt gewonnen door de harmonie binnen de militaire organisatie te verstoren en de tegenstander daardoor zijn vermogen tot (georganiseerd) vechten te ontnemen. Sun Tzu benadrukt dit nogmaals in een van de meest bekende citaten uit zijn boek.

*De vijandelijke strijdkrachten gevangen nemen is beter dan ze te vernietigen [...]. Want honderd overwinningen behalen in honderd veldslagen, dat is niet het toppunt van bekwaamheid. Het onderwerpen van de vijand zonder te vechten, dat is pas het toppunt van bekwaamheid.*¹⁴

Tijdens de Vietnamoorlog hanteerde de Noord-Vietnamese generaal Giap dit principe van Sun Tzu. Zelden ging hij de strijd aan met georganiseerde Amerikaanse troepen. Zijn eerste doel was steeds de Amerikanen te desoriënteren door kleine speldenprikacties. In zijn befaamde boek *On Strategy*, schrijft Harry G. Summers hierover:

*Een van de, vanuit Amerikaans perspectief, meest frustrerende aspecten van de Vietnamoorlog was dat we, betreffende logistiek en tactiek, slaagden in al hetgeen we wilden. [...] Op het slagveld was het leger niet te verslaan. [...] Maar uiteindelijk was niet Amerika, maar Noord-Vietnam de overwinnaar.*¹⁵

Veelzeggend is ook het volgende citaat van Summers:

'Je weet dat jullie ons nooit verslagen hebben op het slagveld,' zei de Amerikaanse kolonel. De Noord-Vietnamese kolonel dacht een moment na over deze opmerking en antwoordde, 'Dat mag wel zo zijn, maar het is ook irrelevant.' Conversatie in Hanoi, april 1975.¹⁶

CHAPTER ONE

THE CALCULATIONS

(ANALYZING THE CONFLICT)

Lessen nauwelijks geleerd door het Westen ...

Men zou verwachten dat deze historische lessen ook het westerse strategische denken hebben beïnvloed, in het bijzonder na de Vietnamoorlog. Daarin werden immers, zoals hiervoor aangegeven, Mao's strategische beginselen door de Vietcong en Noord-Vietnam in alle finesses gehanteerd. Immers, voor de Vietcong en de Noord-Vietnamezen was het belangrijkste doel niet het verslaan van de Amerikaanse troepen. Het was hen duidelijk dat zij daartoe nooit in staat zouden zijn.

Hun doel was het aantasten van de interne harmonie van zowel de Amerikaanse troepen als (en bovenal) het

Amerikaanse thuisfront. Met name president Johnson werd hiermee geconfronteerd. Doordat de Noord-Vietnamezen verwarring hadden gesticht binnen de Amerikaanse maatschappij over het doel, het nut, de legitimiteit en de kosten (onder andere in mensenlevens) van de Amerikaanse betrokkenheid bij de Vietnamoorlog, verloor Johnson de steun van de bevolking. In wezen leidde dat er uiteindelijk toe dat de oorlog door de Amerikanen werd verloren.

In het bijzonder de wereldwijde verspreiding van Mao's ideeën over guerrillaoorlogvoering onder revolutionaire groeperingen zou dus de westerse strategen hebben moeten alarmeren en had in ieder geval hun aandacht moeten trekken.

Maar ondanks de Amerikaanse ervaringen opgedaan in Vietnam is het fundament van de manier van denken van westerse strategen onveranderd gebleven. De Clausewitziaanse stellingen betreffende het hoogste belang dat moet worden gegeven aan de veldslag staan nog steeds voorop bij het moderne westerse denken over oorlogvoering.

... door potentiële tegenstanders des te beter

Leiders van zogenaamde schurkenstaten, zoals Irak, Libië, en indertijd Servië gebruik(t)en herhaaldelijk de essentiële onderdelen van Sun Tzu's ideeën.

Ze weten inmiddels dat ze een conflict tegen een grote (westerse) tegenstander niet op het slagveld kunnen winnen. Ze gaan zo'n gevecht dan ook uit de weg. Daarentegen richten ze zich op het aantasten van de, vaak delicate, harmonie binnen westerse democratische staten en coalities.

Ze weten immers dat de afhankelijkheid van democratische leiders van de publieke opinie in hun land groot is. Het ombuigen van de stemming onder de bevolking van een democratisch land heeft dus grote gevolgen voor de besluitvormers. Steunt het volk een oorlog niet langer, dan is voortzetting van die oorlog heel moeilijk, zo niet onmogelijk geworden. Binnen coalities, met in elk deelnemend land een eigen, vaak specifieke, publieke opinie is het handhaven van vastberadenheid mogelijk nog moeilijker.

Tijdens operatie *Allied Force* bewees de Servische leider Milosevic dat hij deze les goed had geleerd. Handig gebruikmakend van de westerse media, probeerde hij onder meer de onvermijdelijke nevenschade (*collateral damage*) van de geallieerde bombardementen onder de westerse publieke aandacht te brengen. Het zien van onschuldige slachtoffers moest de westerse bevolking 'week'

maken. Hij deed zelfs een poging om de, door hemzelf geïnitieerde, etnische zuiveringen in Kosovo te laten wijten aan de geallieerde bombardementen. Hij veronderstelde dat daarmee de steun voor de bombardementen zou afkalven en zo die bombardementen vroegtijdig, en zonder resultaat, tot een einde zouden komen. Uiteindelijk lukte het hem niet een wig te drijven tussen de westerse coalitie partners. Maar lange tijd heeft het daar wel op geleken.

Hoewel Milosevic niet slaagde in zijn opzet, heeft deze benadering vaker succes dan westerse strategen soms willen toegeven. Het herhaaldelijk uitdelen van plaagstoten, juist genoeg om de harmonie binnen de maatschappij van de tegenstander te beschadigen, is weliswaar niet perfect, maar blijkt vaak toch redelijk te werken en is daardoor het keurmerk geworden van menig schurkenstaat, of schurkengroepering.

Al Qaida

In eerste aanleg kun je zeggen dat de aanval van Al Qaida op New York en Washington nauwelijks meer een plaagstoot kan worden genoemd. Het lijkt er voorts op dat Bin Laden zich ook op de Amerikaanse reactie heeft verkeken. De eensgezindheid van de Amerikanen lijkt immers groter dan ooit. De conclusie zou dus kunnen zijn dat het resultaat voor Al Qaida bepaald niet positief is geweest.

Maar bij nadere beschouwing kan de actie – op macroniveau – wel degelijk als plaagstoot worden beschouwd. Zonder het aantal slachtoffers te willen bagatelliseren, zijn er immers voorbeelden genoeg van andere rampen met vergelijkbare aantallen slachtoffers. En de eensgezindheid van de Amerikanen jegens de strijd tegen het terrorisme laat onverlet dat de economie in disharmonie is geraakt na 11 september 2001. Het is dus verdedigbaar zelfs de Al Qaida aanval als een *Ch'i* kracht te beschouwen die behoorlijk wat verwarring heeft gesticht.

THE ART OF STRATEGY

A New Translation of Sun Tzu's Classic
The Art of War

R.L. WING

P.I.C.A. dd.: 241091

A DOLPHIN BOOK
DOUBLEDAY
NEW YORK LONDON TORONTO SYDNEY AUCKLAND

Inmiddels is het een *Cheng* kracht geworden door de anti-terreurnitiatieven die door president Bush zijn genomen. Dat gaat vooral op de klassieke Clausewitziaanse manier, getuige de bestrijding in Afghanistan van de Taliban en van Al Qaida. Maar is de anti-terreurecampagne effectief genoeg om herhaling voorgoed te voorkomen? Met andere woorden, wanneer komt de volgende *Ch'i*? Welke vorm zal die hebben? En weten we er dan mee om te gaan? Is er ook op de lange duur voldoende cohesie om de – ook economische – consequenties op te vangen?

Een nieuwe denkwijze

Om dit soort vragen te kunnen beant-

woorden, moeten wij westerlingen ons denken aanpassen. Als we ons teweer willen stellen tegen de strategie van de schurkenstaten en dito groeperingen, hebben we weinig andere keus dan ons Clausewitziaanse denken aan te vullen met de relevante elementen van Sun Tzu's nalatenschap.

Minimaal moeten we zoeken naar manieren om ons teweer te stellen tegen strategieën die zich richten op de verstoring van de harmonie binnen onze westerse maatschappij. Dat is niet eenvoudig en vergt het nodige denkwerk. Maar slechts dan zijn we bij toekomstige conflicten enigszins voorbereid op het neutraliseren van de strategieën die zijn geïnspireerd op Sun Tzu.